

„Máshoz nem nagyon értek”

TÉREY JÁNOSSAL BESZÉLGET MÉNESI GÁBOR

– Több mint tíz éve, 1991-ben jelent meg első köteted. Mikor és milyen hatások következtében kezdted verseket írni?

– Mint a legtöbben, én is a gimnáziumban kezdtem verset írni, abban az időszakban, amikor a francia szimbolisták voltak soron. Később a Nyugat első nemzedékének költészete volt rám döntő hatással, elsősorban Ady és Kosztolányi homlokegyenest ellentétes, de egymást ki nem oltó poétikája. A kortársak közül az univerzális Tandori-líra töltött el (és tölt el) csodálattal.

– Hol jelentél meg először? Kinek mutattad meg első verseidet?

– Első verseimet Bella István közölte az Élet és Irodalomban 1990 tavaszán. Később a Mozgó Világban Berkes Erzsébet jelentette meg műveimet. Az a műhely, ahol igazi szellemi pezsgést is éreztem, a Holmi volt, ott Réz Pál és Várady Szabolcs egyengette az utamat.

– Keresztury Tibor írja a kilencvenes évek költészetét bemutató egyik tanulmányában, hogy az akkor induló nemzedékre már nem volt jellemző a „rituális apagyilkosság”, vagyis az előző generációval való szembefordulás. Mi erről a véleményed?

– Nemzedékről nemigen beszélhetünk az 1970 körül születettek soraiban. Általában minden olyan megközelítéstől tartózkodom, amely valamilyen egységes csoportot feltételez. Abban az időben, amikor felléptem, több tucat szerző indult még, de nem volt olyan alkotó, akinek a programjával, művészi hitvallásával teljesen egyetértettem volna. A legfőbb célom az volt, hogy apagyilkosság nélkül egy új szint hozzak a palettára, fölhasználva és mintegy továbbfejlesztve az elődök eredményeit. Nem úgy képzelem a „fiatal génius” föllépését, hogy valakit le kell taszítania a trónról, hanem magába szívja a számára fontos hatásokat, és kikeveri a saját lelki alkatának megfelelő tónust. Ez nem jelenti feltétlenül azt, hogy egy másik csillag fényének el kell halványodnia ahhoz, hogy az ő bolygója ragyoghasson.

– Milyen különbségeket látsz a ti indulásotok és a korábbi nemzedék pályakezdése között?

– Az előttünk fellépő nemzedék tagjai – Kovács András Ferenc, Háy János, Szíjj Ferenc, Kemény István és a többiek – éveket vártak az első kötetükre, nemegyszer harmincéves korukban jelentek meg ezek a könyvek. A mi esetünk azt mutatja, hogy húszévesen is lehetett kezdeni. Ennek azonban az a hátránya, hogy a zsenék is kötetbe sorolódtak. Nem állítom, hogy Keményék első köteteibe nem kerültek zsenék, de én boldogabb lennék, ha néhány évvel később jelent volna meg az első kötetem, és az egy szilárdabb anyag lenne.

– Peer Krisztián írta A természetes arrogancia című kötetedről szóló kritikájában, hogy mondataiddal mintha a „magyar (vers)nyelv(tűrés) határait” tapogatsz. Valóban

az az olvasó érzése, mintha folyamatosan kísérleteznél, próbálgatnád, mit is bír el egy vers. Jól látom ezt?

– Az első korszak valóban kísérletező, laboratóriumi szakasza volt a pályámnak. Akkor azt a hangot kerestem, amit a *Tulajdonosi szemlélet* című könyvemben találtam meg véglegesen, majd a *Paulusban* sikerült tovább csiszolnom. Ma visszatekintve *A természetes arrogancia* néhány versét nagyon idegenkedve nézem. Kicsit falsnak tűnik néhány effekt, amit akkor használtam. Talán nem kellett volna ennyire szertelenül és fegyelmetlenül, mindenáron az eredetiségre törekedve írnom.

– 1998-ban megjelent egy esszé, *Házunk tája* címmel. Abban az irodalmi szövegek túlzott belterjességéről értekezel. „A témátlanság rémképe elől menekülő szerző, penzumteljesítés céljából, a saját portáján söpröget” – írod. Ez az ironikus és önironikus megállapítás rád is vonatkozik, hiszen te sem tudtad mindig elkerülni, hogy a saját portádon söprögess. Gondolok itt elsősorban a *Termann hagyományai* című prózakötetedre, amely önéletrajzi vonatkozású.

– Természetesen így van. Jellemző rám egy bizonyos kaméleon-természet, ugyanis néha megtagadom valamelyik korábbi korszakomat és művemet. Ilyen ez a prózakönyv, valamint a *Tézerő* című kötet is, de ma már az említett esszé egyetlen sorát sem írnám le. A *Termann hagyományait* nem a témaválasztás, hanem a túlzott alanyiség, kibeszélő modor miatt tolom most félre. Egy kicsit gyanakodva nézem azt a szerzőt, aki nem hagy semmit titkokban, és olykor még a szennyését is kitergegeti.

– Miért érezted szükségesnek, hogy élményeidet éppen novellaciklusban rögzítsd?

– Azért, mert akkor még nem találtam meg azt a formát, amelyik egyszerre epikus, és a rímes formavers minden jellegzetességét, ízét-zamatát magában hordozza. Ha viszont abban az időszakban találok rá a verses epikára, akkor talán elveszítettem volna azt a lehetőséget, hogy a *Paulushoz* hasonló, széles távlatú szöveg szülessen.

– Már szóba hoztad legutóbbi művedet, a *Paulus* című verses regényt, amelynek legfontosabb irodalmi előképe az *Anyegin*. Miért Puskin művének újraírását választottad?

– Amikor formát kerestem a készülő műhöz, nemcsak az *Anyegin* jelent meg előttem, hanem eszembe jutottak Byron művei, a *Childe Harold* és a *Don Juan* is. Puskin művészete mindig nagyon fontos volt számomra. A *Paulus* írása közben szerettem volna azt a hangütést megtalálni, amely az *Anyeginre* jellemző. Ez a direkt rájátszások esetében sikerült is, de úgy gondolom, hogy a *Paulus* sokkal zaklatottabb könyv, és sötétebb, tragikusabb világképet közvetít, mint Puskin műve. Használok a *Paulusban* két tucat olyan sort, amelyik Puskintól származik, de végül mégis azt láttam, hogy a saját alkatom más irányba mozdítja el a szöveget. Amikor foglalkozni kezdtem Paulus tábarnok alakjával, nyilvánvalóvá vált, hogy a mű történelmi tapasztalatot is hordozni fog, szemben a verses regénnyel, amely mindig jelenkori állapotot tükröz, a világképe pedig empirikus.

– Verses regényedben három Pállal, azaz Paulussal találkozunk. Paulus tábarnok és a pesti Pál közvetlenül is jelen van a műben, míg Pál apostol csak egy vitában tűnik fel. Miért?

– Valaki azt mondta egyszer, hogy a könyv olyan, mint egy becsukott ajtajú szárnyasoltár: a két 20. századi Pál alakja mintegy eltakarja a mögöttük álló erős apafigurát. Mivel

Szent Pálról könyvtárnyi irodalom szól, nem akartam, hogy leckefelmondásnak tűnjön az ő életének újbóli felidézése. Sokkal kreatívabbnak éreztem a másik két figurát, illetve azokat az alakokat, akiket elő tudtam varázsolni a páli előkép nyomán. Természetesen Paulus tábornok jellemvonásait gazdagítanom kellett ahhoz, hogy mozgalmas cselekmény születhesse az ő történetéből. Paulus ugyanis kiváló katona volt, de a legkevésbé sem kreatív, és éppen ez lehetett a legnagyobb hibája. Pesti főhősöm esetében más a helyzet, mert ő az én kezemben volt, vele az történik, ami a fikció tartományán belül megtörténhet.

– *Köteteid többségében – így a Paulusban is – visszatérő motívum a pusztulás. Sorra jelennek meg előttünk a lerombolt városok képei. Úgy tűnik számomra, mintha te magad is kételkednél a rend helyreállíthatóságában. „Az újjáépítés-eszme tavaszi élethazugság” – írod egy helyen. A Paulus pesti főhőse ráadásul a pusztulásra rombolással válaszol.*

– Igen, de az ő rombolása a hálózaton belül történik, vagyis ott „csupán” egy adatállomány semmisül meg. A könyv végén a két torony ledőlését pedig inkább mitikus játéknak tekintem. Valamiért tényleg a romlás, a leépülés, a dekadens folyamatok ábrázolásához van érzékem, de ugyanilyen csodálattal tölt el egy építkezés látványa is, csak valahogy eddig az ellentétes folyamatok szaladtak a tollam alá.

– *A Paulus igen kedvező fogadtatásban részesült. A kritikusok az eddigi pályaszakasz lezárásának, szintézisének tekintik. Egyetértesz-e ezzel a megállapítással?*

– Mindenképpen szintézise annak, ami előtte történt, és a Paulus nem is születhetett volna meg az előtanulmányok és kísérletek nélkül. Azt nem lehet eldönteni még – ráadásul nekem nincs is rálátásom –, hogy ez a könyv nyitánya-e egy új poétikának.

– *Milyen munkamódszerrel dolgozol? Hogyan születnek a verseid?*

– Cédulákkal járok a városban, és gyakran három-négy dossziét megtöltő jegyzetet is összegyűjtök. Amikor előveszem ezeket a paksamétákat, gyakran ideges leszek, mert látom, hogy mennyi az elvarratlan szál, milyen sok salakanyag került az épkezláb ötletek közé. Ilyenkor döbbenek rá arra is, hogy számtalan anyag van közvetlenül a befejezés előtt, amit csak meg kell mozdítani, és máris rendszer lesz belőle. Olyan író vagyok, aki nem hisz az improvizációban és az alkalmi költészetben. Éppen ezért nem is vállalom versírást különböző ünnepségekre, rendezvényekre. Abban hiszek, hogy az ihletet igenis ki lehet és ki kell várni, és ezt a kegyelmi állapotot anyaggyűjtéssel próbálom elősegíteni.

– *Mai felgyorsult, információközpontú világunkban milyennek látod a költészet, a vers szerepét?*

– Véleményem szerint akkor sem volt kevésbé mostoha a költészet helyzete, amikor húszéves koromban belecsöppentem az irodalomba. Éppen akkor ért véget a harmincezer példányszámban eladott verseskönyvek idősza. Gondolok itt Juhász Ferenc vagy Nagy László köteteire. Nem volt bennem illúzió akkor, mert tudtam, hogy sem sztár, sem gazdag nem leszek, viszont úgy gondoltam, hogy máshoz nem nagyon értek, és bizonyosan van valami keresnivalóm az irodalomban. Az internet elterjedése egyáltalán nem ártott az irodalomnak, sőt bizonyos szempontból használt is. Elősegítette az információáramlást, a kéziratok gyorsabban eljutnak a címzetthez. Azok a szerzők, akiknek például saját honlapjuk van – nekem nincsen – hatékonyabban tudják magukat menedzselni. Számomra nagyon idegen világ az internet, a Paulusban azonban kortünetként fontos szerepe van.

– Szomorú tény, hogy napjainkban nagyon kevesen olvasnak szépirodalmi műveket, a kortárs irodalmat pedig még kevesebben. Talán Kertész Imre Nobel-díja jobban ráirányítja a figyelmet az értékeesebb művekre.

– Én is hiszek abban, hogy ez a Nobel-díj jót tesz a magyar irodalomnak, a prózának mindenképpen, de hosszú távon még a lírának is. Egyébként az irodalom maradandóbb szelete sohasem tartozott a tömegfogyasztásra alkalmas cikkek közé, a bulvárirodalommal nem lehet fölvenni a versenyt. Én nem tartom az olvasók számának csökkenését annyira tragikusnak, és az elitista törekvéseket sem ítélem el, ha azok nem öncélúak. Azt tudom, hogy néhány száz ember kíváncsi igazán arra, amit a mai szerzők írnak. A *Paulust* két kiadásban közel 1500 példányszámban adták el eddig, ami egy verseskönyvnél igen nagy eredmény. Az más kérdés, hogy pusztán az irodalomból nagyon nehéz a megélhetést biztosítani. Nagyon sok kollégám, barátom kényszerül hírlapírásra, esetleg reklámcégeknek dolgoznak, vagy forgatókönyveket írnak.

– Irodalmi folyóiratokban több részletet olvashattunk egy készülő drámai költeményedből. Elárulnál erről valamit?

– A mű Richard Wagner *Az istenek alkonya* című zenedrámájára épül, annak főhőseit helyeztem át a jelenkorba. Címe *A Nibelung lakópark* lesz, központi témájául a globalizációt választottam. A mű alapvetően könyvdrámának készül, de reménykedem abban, hogy lesz olyan rendező, aki lát majd benne fantáziát, és – akár jelentős átalakítások árán is – színpadra állítja.

(Az interjú 2002. december 10-én készült.)

